

Bulletin european

Anul XII, nr. 101

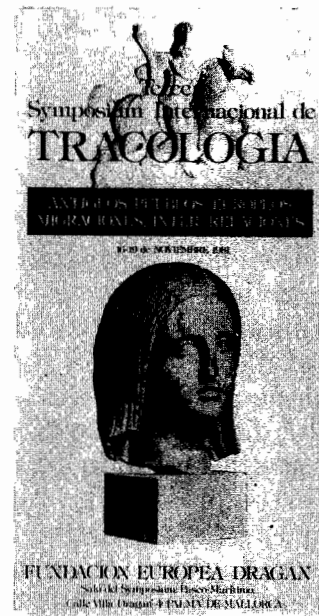
Aprilie 1983

Noi Tracii

Fondator: Prof. Dr. Josif Constantin Drăgan

MIGRAȚIA TRACĂ ÎN MACEDONIA

D.C. Samsaris

Așa cum îl cunoaștem la apogeul său, statul macedonean ocupă un loc foarte important din punct de vedere geopolitic și geostrategic. Intr-adevăr el se afla în centrul Peninsulei Balcanice la răscrucea unor drumuri foarte însemnate, dintre care: 1) drumul vertical care leagă Europa centrală cu nordul mării Egee, de-a lungul văii râurilor Morava și Axios; 2) drumul orizontal care asigură comunicarea între Orient și Occident, viitoarea Via Egnatia; 3) drumul vertical ce urmează valea Strymon-ului, ce lega bazinul Dunării de jos cu nordul mării Egee.

Grație acestei poziții geografice Macedonia constituia o răspântie pentru diverse populații migratoare și în același timp un loc de întâlnire pentru mai multe civilizații. Dintre toate populațiile ce au trecut prin Macedonia, Tracii au rămas cel mai mult timp și au marcat-o prin prezența lor în tot cursul antichității.

Migrația tracă în Macedonia s-a produs înainte de războiul troian, la sfârșitul Epocii de bronz (1400-1200 î.Chr.). Ea ridică numeroase probleme pe care le vom examina bazându-ne pe vechea tradiție literară, dar și pe datele lingvistice și arheologice. Este vorba despre identificarea triburilor trace instalate în Macedonia, delimitarea teritoriilor ce au ocupat, localizarea așezărilor unde au locuit, în sfârșit, relațiile ce le-au avut cu populațiile din Macedonia și rezultatele acestor relații.

Triburile trace instalate în Macedonia

La sfârșitul Epocii de bronz găsim pe cursul mijlociu și inferior al Strymon-ului Traci emigrați, pe care îi cunoaștem sub numele de Strymonieni. Aceștia ajunseseră în Asia Mică încă înainte de războiul troian și erau numiți Bithynieni iar ținutul în care locuiau se numea Bithynia. O parte din Strymonieni-Bithynieni se pare că a rămas pe valea Strymon-ului, ceea ce ar explica prezența frecventă a antroponimului *B(e)ithys* în inscripțiile aflate în această zonă. Se pare deasemenea că o parte din Bithynieni s-au instalat pe versantul răsăritean al muntelui Bermion. Propunem această ipoteză bazându-ne pe toponimul *Strymonion*, lângă actuala localitate Naussa. Acest *Strymonion* era probabil o colonie bithyniană sau un sanctuar al Strymon-ului. În orice caz numele său se datorează râului omonim și el a fost desigur împrumutat într-o regiune în care râurile mari, Loudias, Axios și Haliacmon, jucau un rol esențial în viața locuitorilor. De altfel, culturile practicate în aceste două regiuni (Naussa și Strymon) aveau elemente comune, așa cum rezultă din inscripțiile ulterioare, în primul rând cultul lui Artemis Gazoria, care păstra fără îndoială atributele unei divinități bithyniene mai vechi.

Arheologii au identificat până în prezent, pe cursul inferior al Strymon-ului patru așezări datând de la sfârșitul Epocii de bronz și a căror întemeiere se leagă probabil de venirea Bithynienilor. Ne referim la așezările localizate lângă actualele sate Aghion Pneuma, Dafnoudi, Mesorahi și Aghista. Desigur datele arheologice de care dispunem nu permit să se precizeze identitatea etnică a locuitorilor, dar ar trebui considerat sigur faptul că aceste așezări au fost locuite de Bithynieni în coabitare cu Pelasgii, vechea populație a acestei regiuni.

În această epocă au emigrat în Macedonia și alte grupuri de triburi trace, ca și triburi trace izolate. Cel mai important și mai numeros a fost cel al Edonienilor veniți de la Rodope. Homer ne informează că ei s-au instalat, sub conducerea regelui Resos, la gurile râurilor Strymon și Pangeu. Dacă ținutul lor avea, așa cum pare foarte probabil, aceeași întindere documentată în epoca istorică (Edonis) rezultă că Edonienii ajunseseră, la răsărit, până la râul Nestos. Tucidide ne dă informația că Edonienii locuiau și între golfurile Thermaic și Strymonic, adică în Mygdonia din epoca istorică. De asemenea dacă Sithonienii aparțineau, așa cum se crede, tribului edonian, e limpede că Edonienii cuceriseră și peninsula Chalcidică. În sfârșit, ținând seama de faptul că insula Thasos s-a numit anterior Edonis, se impune concluzia că Edo-

nienii s-au instalat și în Thasos. Prezența lor în Mygdonia a durat mult, din 1400 până în 500 î.Chr., dar n-a fost continuă, căci se știe că au fost alungați de Macedoneni. Dimpotrivă ocuparea regiunii de la vărsarea râurilor Strymon și Nestos a avut un caracter permanent, și tot astfel în Thasos și în Chalcidica, unde au rămas și după cucerirea macedoneană, la mijlocul sec. al IV î. Chr.

Intemeierea unei serii de noi așezări în regiunile unde s-au instalat Edonienii la sfârșitul Epocii de bronz e legată de migrația acestora. Cercetările arheologice au scos la iveală până în prezent două asemenea așezări în Thasos (Kastri și Aghios Antonios, lângă satul Potos de astăzi) și șapte alte așezări în Edonis, lângă satele actuale Palaiokome, Mikro Souli, Orphani, Mikrocampos, Paradeisos, Nikiphoros și Platania. De asemenea, numeroase alte așezări de acest fel au fost semnalate în Mygdonia și Chalcidica; ele se găsesc în apropierea actualelor sate Asprovrysi, Drymos, Epivate, Galatista, Kastania, Chrysavgi, Loutra de Therme, Melischori, Nea Kallikrateia, Nea Phocaea, Nea Raedestos, Nea Syllata, Neochorouda, Nikitas, Ormylia, Phlogita, Sochos, Asseros, Xylokerania etc. La fel, orașele Oesyme și Eion, citate de Homer, au existat desigur în epoca migrației Edonienilor în Macedonia. În sfârșit, datorită toponimiei, cunoaștem numele mai multor orașe, dintre care unele existau deja când au venit Edonienii în acele locuri, iar altele au fost întemeiate de emigranți. Orașele care existau deja la venirea Edonienilor erau Olynthos, Acanthos, Assera, Nissos, Thyssos etc., care poartă probabil nume preeleneice, așa cum putem deduce după sufixele *-nth-* și *-ss-*. În cea de-a doua categorie intră orașele Spartolos, Mygdonia, Stolos, Siggos, Zereia, Sermylia, Myrkinos Drabescos, Daton, Antisara, Phagres, Edonis, ce poartă probabail denumiri trace, și acest lucru ne face să deducem că au fost întemeiate de Edonieni. În toate așezările, aceștia au trebuit să coabiteze cu vechii locuitori, adică cu Pelasgii. Tucidide ne dă un exemplu foarte caracteristic de coabitare traco-pelasgică, referindu-se la peninsula Acte din Chalcidica, unde, în vremea sa, locuiau mai multe etnii barbare bilingve.

(va urma)

DACI SAU ROMANI?

Învățăm, în clasele primare, că «ne tragem din Traian și Decebal», formulă de maximă concizie privitoare la geneza noastră etnică. Tot ce-am învățat mai apoi, în școală și la facultate și în completarea acestora, nu a făcut decât să nuanțeze și să precizeze detaliile peste care, în chip fatal, trecea formula binecunoscută. Iată însă că, pe urma unor materiale relativ recent publicate, ar trebui să ne revizuim această credință, această concepție falsă întrucât, zice-se, noi suntem aici numai urmașii Dacilor. «Unde sunt Romanii din Dacia?...» se întreabă, retoric, unul din partizanii noului nostru trecut istoric, ortografiind însă, inconsecvent cu ideile sale istorice, *sunt* în loc de *sînt*! Adică așa cum pronunțau tocmai cei pe care ține să-i alunge din istoria noastră! Mă rog, e și acesta un fel de a fi consecvent în propria ta inconsecvență, păcat general la toți cei care cred că a apăra dacismul nostru înseamnă a ne renega latinitatea. Mărturisesc că tocmai citisem, într-o importantă enciclopedie străină, despre noi că suntem urmașii Dacilor romanizați, nicidecum ai vreunor coloniști romani, cum ținea să sublinieze textul articolului *România*, scris cu evidentă neprietenie. Și mă gândeam în ce fel să parvină redacției respective corecturile de fond pe care le reclama articolul cu pricina. Când, ce-mi văd ochii că se publică la noi, în revistele noastre românești? Teza că nici măcar despre o romanizare a Dacilor nu mai poate fi vorba întrucât Dacii vorbeau o limbă foarte asemănătoare cu latina, așa explicându-se asemănările cu latina ale limbii noastre, pe care deci nu o mai putem numi *română*, ci *dacă*!

La fel și numele țării, cel «corect», ar fi *Dacia*, precum susține în chip formal campionul acestei revoluționări de ultimă oră a istoriei noastre naționale... Cum să mă mai supăr pe străini, mi-am zis, dacă ai noștri sunt în stare să facă asemenea afirmații?! Ce bucurie, pe cei care nu ne iubesc, să citească asemenea aiureli și să le ia în serios invocându-le mâine, poimâine ca argumente ale unor pretenții nu cu mult mai absurde!

Ba i-am auzit pe unii - i-am auzit, căci de scris n-au îndrăznit s-o facă, dar timpul nu e trecut și lipsa de măsură a unora e absolută - introducând și un punct de vedere sociologic în chestiunea etnogenezei noastre: , Romanii ar fi strămoșii... boierimii, ai spiritului ciocoiesc, iar Dacii strămoși ai țăranilor ș.a.m.d., istoria noastră, îndeosebi culturală, ei sunt gata să identifice o acțiune, mai ales ocultă, de a face uitată componenta dacică a poporului

nostru! Pasămite, au fost unii interesați să ascundă ascendența noastră traco-dacă.

Lucrurile încep să devină prea periculoase, îndeosebi pentru opinia publică, de bună credință față de litera tipărită, încât nu mai e de împărțit atitudinea aproape unanimă printre oamenii de specialitate, istorici și filologi în primul rând, atitudine de distanțare și superior neamestec într-o discuție care se duce fără nici o disciplină și metodă a argumentației. De fapt, fără argumente.

Și voi observa mai întâi că una din explicațiile acestei manii dacizante privește, așa cum arătam într-un articol din «România literară» (6 august 1981), anumite slăbiciuni și neajunsuri ce se pot imputa științei noastre academice, universitare. Pe scurt, aceasta, dintr-un exces de corectitudine și de respect al normelor de cercetare științifică, a dat prea puțină atenție tocmai capitolului cel mai dificil din istoria noastră: contribuția daco-getă la formarea limbii și poporului român.

Căci să ne fie clar: mențiunile pe care antichitatea ni le-a transmis despre Decebal încap pe o foaie, iar cele despre Traian în câteva volume. Știrile despre Daci, păstrate în textele antice care au ajuns până la noi, ușor pot fi strânse într-un singur volum, nu prea mare, și acela scris în latinește sau grecește; practic nici un rând de carte nu avem în limba dacă, în vreme ce despre Romani avem la dispoziție biblioteci întregi, sute și mii de volume scrise mai ales în limba latină. În chip cu totul firesc deci, această componentă romană, latină a limbii și a poporului român a fost mai bine studiată, putând fi cu certitudine identificată și dovedită drept componentă de bază. Identificarea elementului dac însă, pune probleme mult mai dificile, pretinde o metodologie cu totul aparte și foarte complicată, pe care filologia românească abia în ultimii ani a ajuns s-o pună cât de cât în funcțiune.

În vreme ce elementul roman rezultă din comparația, relativ lesne de făcut, între română și limba latină (inclusiv celelalte limbi romanice), identificarea elementului daco-get atrage în comparație nu numai limba albaneză și celelalte limbi balcanice (cum s-a crezut și făcut până nu demult), ci, practic, întregul domeniu indoeuropean. Dacă originea latină a unor cuvinte românești este evidentă și elevilor de liceu, originea traco-dacă nu este certă decât în puține cazuri, iar de cele mai multe ori numai probabilă, și asta cu prețul desfășurării unui impresionant evantai de cunoștințe lingvistice, la îndemâna puținor specialiști. Se poate vorbi, în momentul de față, de o înnoire, îndeosebi metodologică, și de o sporire a eforturilor de restituire a fondului traco-dac, a substratului autohton. Rezultatele nu vor întârzia să apară, modificând, probabil, unele capitole din istoria limbii române, așa cum, bunăoară, ne lasă să credem îndeosebi cercetările atât de interesante ale lui Adrian Riza. Dar e lucru sigur că sporirea cunoștințelor noastre despre componenta dacică a limbii române nu va diminua, practic, inventarul latin, care va rămâne elementul de bază al limbii române. Chiar dacă se va dovedi că toate cele circa 3.000 de cuvinte cu etimologie necunoscută provin, de fapt, din lim-

ba Dacilor - ceea ce constituie previziunea cea mai optimistă pe care o putem formula din perspectiva dacizantă statutul romanic, neolatin al limbii române rămâne neclintit și de domeniul evidenței celei mai impunătoare.

Să recunoaștem, totuși, în legătură cu latinitatea noastră, o contradicție nu ușor de rezolvat: durata mică a stăpânirii romane în Dacia și intensitatea mare a romanizării, vădită în structura limbii române. Altfel spus, o stăpânire de un secol și jumătate nu poate explica ușor formarea în Dacia a unui popor romanic, a unei limbi neolatine. Un răspuns - la care, recunosc cu plăcere, ne-am gândit și noi în anii liceului, fără să știm pe atunci că ideea nu era nouă - ar fi că Dacii s-au romanizat așa de tare și de repede întrucât limba lor va fi fost foarte asemănătoare cu latina. Puținele noastre cunoștințe despre limba Dacilor nu ne împiedică să emitem această ipoteză, dar, vai!, nici nu ne oferă argumentele necesare pentru a o lua în serios! Unii însă, insistând de dragul ipotezei, nu al adevărului, se întreabă de ce pe Columnă lipsește translatorul de la toate scenele de parlamentări romano-dacice. Nu cumva pentru că și în realitate a lipsit, fiind inutil, Dacii și Romanii înțelegându-se între ei fiecare vorbind în limba sa? (La fel cum se înțelegeau, în primul război mondial, soldații români din armata austro-ungară cu populația italiană din nordul peninsulei!) Un asemenea argument însă ar avea valoare dacă s-ar mai găsi câteva monumente de felul Columnei Traiane pe care să figureze, fără excepție, translatorul. Avem? Nu!

Sușținătorii tezei amintite oferă cititorului atent și alte dovezi împotriva propriilor susțineri. Bunăoară atunci când ne aduc aminte de Ovidiu, trăitor câțiva ani buni la Tomis, unde i-a cunoscut bine pe Geți, le-a învățat limba și a compus chiar în limba acestora un poem. Întreb: cum oare nu i-a sărit în ochi tristului poet marea asemănare dintre latină și limba geto-dacă? Ovidiu este unul din martorii cei mai importanți, unul dintre puținii și sigurii bilingvi de la care ni s-au transmis observații, în cunoștință de cauză, cu privire la limba și felul de a fi al strămoșilor noștri daco-geți. Să nu fi băgat de seamă Ovidiu cât de mult seamă graiul Geților cu al său? Și băgând de seamă să nu se mire și să nu pomenească de un atare lucru?! Adică ce n-a fost în stare să observe Ovidiu, știind bine să vorbească latina și geto-daca, bagă azi de seamă, după 2000 de ani, Nicolae Copoiu, care nu știe nici latinește, nici ... geto-dacește, dar asta nu-l împiedică să se priceapă la amândouă limbile și să ajungă în cele din urmă, pe baza unor afirmații neargumentate (și necontrolate!), să pună în discuție însuși numele nostru, de Români, și al țării, contestându-le? Nu trebuie să ne numim *România* pentru că suntem daci! asta susține N. Copoiu & Comp. Nu insist în a detalia respingerea unei teze atât de vădit falsă, căci i-aș face o păgubitoare și nemeritată reclamă. Ci numai atrag atenția asupra însuși cuvântului *dac*, care este neologism în limba română. Da! Cuvântul *dac* nici măcar nu e un cuvânt propriu-zis românesc! Ci împrumutat! (Iar Nicolae Copoiu vrea să ne părăsim numele ce l-am moștenit din veac, și să ne luăm un nume de împrumut!...) Poporul român a aflat de *Daci* din cărți, la fel și de Dacia. Nu mai zic că nici până azi

în limba română nu avem de la cuvântul *dac* perechea analogă a lui *românește*, *latinește* etc. Nicăieri în folclorul nostru, în zicători etc. nu găsim cuvântul *dac*. Cuvântul *romanus*, evoluat cu timpul la *român*, ne întâmpină însă de la primele texte, îl aflăm la Coresi și toți cei care l-au urmat, scriind și vorbind *românește*. Ba, cum observa cu teribilă pertinentă cronicarul, deși Români au trăit care în Moldova, care în Ardeal sau Muntenia, nici unul nu s-a gândit că vorbește moldovenește sau ardeleneste, ci au știut că vorbesc *românește* și că sunt *români*.

Intellectualii, istoricii în primul rând, au introdus, relativ recent în conștiința publică, dacismul, în vreme ce latinitatea noastră, conștiința că suntem *români*, urmași ai vechilor Romani ce au colonizat aceste pământuri, ne întâmpină dintotdeauna atestată fiind în diverse chipuri, inclusiv în conștiința populară. Iată câteva mărturii revelatoare în acest sens: «Aici în ținutul Dunării se află și Daci Ripenses, adică Valahi, care se mândresc cu originea lor romană, pe care o dovedește și limba lor. Odinioară, pe când aceștia vizitau în fiecare an Roma și bisericile apostolilor și pe creștinii catolici, ne-am bucurat să-i auzim vorbind astfel încât discuția avea parfumul unei latinități rustice» (Flavio Biondo, pe la 1450). «Deși înăbușiți între barbari, totuși li se mai simte limba latină. Și ca să n-o abandoneze cu totul, se încrâncenează astfel încât par că se luptă nu atât pentru supraviețuire, cât mai ales pentru a-și apăra puritatea limbii (Antonio Bonfini, sec. XV) sau «Valahii se consideră urmași ai Romanilor. Ei dovedesc aceasta prin faptul că în limba lor se află foarte multe afinități cu limba Romanilor, din timpul când fuseseră stabilite în Dacia colonii de Romani» (Pietro Rusano, sec. XV). Precum se vede, e vorba de mărturii din sec. XV, cu aproape două secole înaintea celebrei afirmații a lui Grigore Ureche precum că «Rumânii (...) toți de la Rîm se trag», care nu descoperă, ci consemnează un fapt, dat fundamental privitor la originea noastră etnică. (A se vedea în această chestiune și excelenta carte a lui A. Armbruster.) Că această apartenență etnică a putut deveni la un moment dat argument politic, în Ardeal îndeosebi, e foarte adevărat, dar asta nu înseamnă că ea, conștiința latinității, s-a născut din motive politice, în epoca modernă. Această conștiință s-a păstrat, ca și limba și o bună parte din obiceiurile Romanilor. Încât a contesta latinitatea noastră este un gest potrivit în primul rând poporului român, potrivit țăranilor și păstorilor noștri care, de-a lungul unor secole de crâncene încercări, și-au păstrat limba și conștiința etnică românească, fiindu-le acesta bunul cel mai de preț.

Să mai observăm că numele de *român* ni l-am păstrat în vreme ce popoarele din jurul nostru ne numeau altfel: *valahi*. Ceea ce dovedește în plus *voința* străbunilor noștri de a fi și rămâne ceea ce ei știau bine că sunt: români! Lăsându-ne cu mari sacrificii această scumpă și rară moștenire, căci puține sunt pe lume popoarele care să-și păstreze numele și identitatea pe un traseu istoric atât de lung. Și iată-i că se găsesc, o mână de «specialiști» făcuți peste noapte, veletari și doritori de zarvă și reclamă pentru numele lor pieritor, care nu se sfiesc să ia în deșert numele de *român*, numele de moșie» al

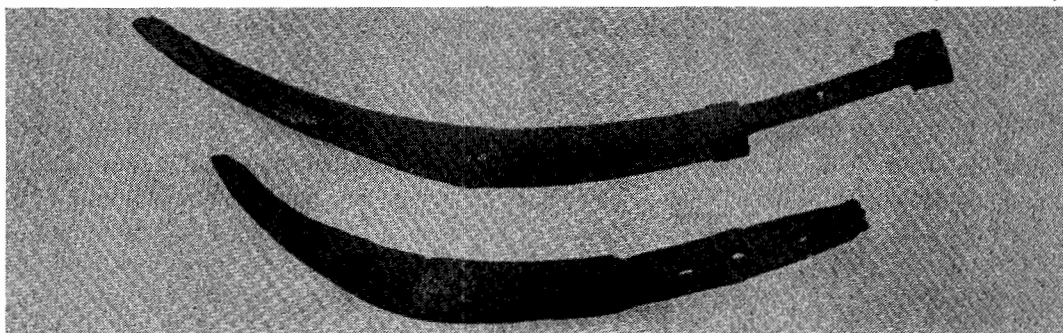
nostru (D. Cantemir). Fie, pe altarul adevărului nici un sacrificiu nu e prea mare! Și e în tradiția științei românești, a mentalității noastre, că respectăm adevărul mai presus de orice. Dacă acceptăm să ne revizuim părerile cu privire la lucruri care nu ne privesc prea direct, cu atât mai mult vom accepta revizuirea *întru adevăr și în limitele adevărului* a ceea ce știm despre noi înșine. Or, ce ni se oferă ca argument al noului adevăr? Mai întâi o serie de citate din autori antici care, în cea mai bună parte, nu au nici o legătură cu subiectul pus în discuție. Puținele citate, din autori mai vechi și mai noi, care privesc totuși chestiunea, nu infirmă în nici un fel latinitatea noastră, chiar și atunci când sunt trunchiate și răstălmăcite. Ni se mai propun argumente «logice» și «de bun simț». Are haz să fie și acestea invocate!... Lăsând de-o parte cât sunt propriu-zis de logice argumentele prezentate sub această etichetă, mă întreb ce să caute logica și bunul simț în interpretarea istoriei? Vorba unui distins profesor: după dispariția imperiului roman au dispărut din Europa băile publice pentru un mileniu și jumătate. Ce e logic în asta? Și cu ce bun simț poți accepta distrugerea bibliotecii din Alexandria?! Ce este logic în apariția bombei atomice și în pericolul cataclismului mondial? Ce e logic în dispariția Etruscilor ori a Sumerienilor? Și de ce e logic să dispară în Galia limba Galilor, în favoarea latinei, iar în Dacia nu?! Nu facem cumva din logică o chestiune de gust, devenind logic ceea ce îmi convine mie sau, mă rog, îmi satisface anumite simpatii, deși pentru mine personal e absolut de neînțeles aversiunea acestor cetățeni față de ideea că s-ar trage din Romani. Aș înțelege mai degrabă aversiunea Romanilor, de și-ar putea-o arăta, pentru asemenea urmași! Căci, vorba Poetului: «voi sunteți urmașii Romei?» Or fi știind ei mai bine decât mine ce sunt, dar poftescă să nu-mi propună și mie și altora ca mine, vreo 25 de milioane câți suntem, pe vorbe în vânt, o nouă identitate etnică!

Istoricul nu lucrează cu deducții decât atunci când lipsesc faptele, dovezile propriu-zise. Dacă ne-am lua după argumentele logice nici nu trebuia să mai existe aici, în bătaia tuturor izbeliștilor, un popor care de două mii de ani rezistă tăvălugului istoriei. În ciuda tuturor argumentelor «logice» și de «bun simț» adică în pofida tuturor precedentelor cunoscute în istorie din situații cât de cât asemănătoare, noi, Românii, *existăm!* Aici și nu în altă parte, nu de ieri, de azi, ci de multșor! Și nu în sudul Dunării, unde era «mai logic», ci în nordul Dunării, nelăsându-ne antrenaji de șuvoiul migrator în direcția *est-vest*, pe care s-au mișcat toate popoarele cu care am venit în contact. Ba mai mult, față de limitele romanității antice, care nu cuprindea inițial și Moldova, putem spune că ne-am deplasat împotriva curentului, spre răsărit, atât prin romanizarea Dacilor liberi din aceste locuri, cât și prin spectaculoase și superbe descălecări de țară! Cu greu vom găsi în istorie alte exemple de popoare care să se fi extins, în chip durabil, spre răsărit, în răspărul istoriei. Acestea, și altele, adunate, se constituie în ceea ce unii au numit *miracolul* românesc. Și miracol este, într-adevăr, adică lucru de-a se

minuna tot omul. Dar nu toți oamenii au această capacitate, din nefericire! Iată-i, pe cei mai sus pomeniți, risipind «corola de minuni a lumii» printr-o soluție dinaintea căreia nu te miri, ci rămâi literalmente trăznit, cum am pățit-o și eu deunăzi, găsind într-un «studiu» publicat de «Flacăra» afirmația (care-și zicea singură *demonstrație*, fără să fie așa ceva) că nu era logic să se impună latina dinaintea limbii Dacilor, astfel că limba care s-a putut păstra a fost cea a Dacilor. Deci limba română, pentru că s-a păstrat, este însăși limba dacă! Iar în ce privește asemănările românei cu latina, evident incontestabile, ele nu pot să însemne decât că și latina este limbă dacă sau, mă rog, foarte îndeaproape înrudită cu aceasta... Nici măcar sofism nu poate fi numită asemenea trăznaie. Mă rog, aceste «raționamente» sunt puse uneori în legătură și cu faptul că nu prea știm sigur de unde au venit Latinii în Italia, în Latium. Firește, ne putem întreba dacă nu cumva au plecat de prin părțile noastre, din spațiul carpato-dunărean, socotit de mulți istorici că a jucat în preistoria Europei rolul avut în alte regiuni ale lumii de valea Nilului, a Eufratului, a Gangelui etc. Dar dincolo de întrebare - care poate deocamdată numai să stimuleze și să orienteze cercetări viitoare - noi, azi, nu putem face nici un pas, căci nu avem elementele necesare și suficiente articulării unui *răspuns* propriu-zis.

Ce să mai zic de afirmația că Dacii nu se puteau romaniza deoarece reprezentau o civilizație superioară celei romane?!... Firește, orice civilizație comparată cu alta prezintă puncte și momente de superioritate. Și nu puține sunt acestea în ceea ce îi privește pe Daci (bunăoară monoteismul lor), făuritorii unei civilizații, de tip *rural* și *oral*, originală și rafinată. Dar să ignori, în totul, superioritatea civilizației romane pe întreg mapamondul antic, forța de seducție a acestei civilizații, care nu s-a extins asupra altor popoare numai cu forța militară, ci îndeosebi cu puterea prestigiului civilizator, formulând pentru prima oară în lume idealul de pax, pace rodnică, fertilă, creatoare, să nu știi că în toată istoria universală nu există alt popor care să fi avut o influență mai cuprinzătoare, mai adâncă, mai durabilă, că acest rol civilizator Roma antică îl mai joacă și azi, mi se pare o infirmitate gravă pentru un istoric, anulându-l propriu-zis ca atare!

(va urma)

DESPRE «PIERDEREA» LIMBII DACILOR

Vasile Cărăbiș

(urmare din numărul precedent)

Mărturii despre asemănarea celor două limbi, latina și daca, sunt multe, însă noi amintim, mai întâi, solia trimisă de Decebal în 88 e.n. la Domițian exilat în Panonia, după lupta de la Tapae cu Tettius Iulianus. Solii aceștia i-au vorbit lui Domițian fără interpreți (Gh. Popa Lisseanu, *Dacia în autorii latini clasici și post clasici*, p. 70).

În cel de-al doilea război cu Romanii (105), înainte de a sosi Traian, Decebal a prins pe generalul roman Longinus, pe care, în fața oștirii, l-a întrebat ce planuri are Traian, dar el a refuzat să-i destăinuie cele cerute. N. Iorga afirmă că marele rege și mulți dintre ai săi ««știau latinește»».

Suntem de părere că toată oștirea din fața lui Longinus îi înțelegea limba. Altfel, Decebal și cu «mulți dintre ai săi» ar fi stat de vorbă cu Longinus aparte. Dacă oștirea dacică nu i-ar fi înțeles limba, nu avea nici un rost să fie interogată în fața ei, mai ales că era vorba și de lucruri secrete. În nici o conversație dintre Daci și Romani nici un autor nu vorbește de interpreți și nici pe columna lui Traian nu se vede acest fapt. Dacă ar fi fost interpreți, genialul constructor al acestei coloane nu se putea să nu fi dat și acest amănunt important. Privirile căpeteniilor romane, în primul rând ale lui Traian, sunt îndreptate direct asupra vorbitorului dac, care li se adresează, desigur, în limba sa, pe care o înțelegeau Romanii. Deosebite erau, evident, particularismele celor două limbi.

Dio Cassius, în *Istoria romană* (Cartea 67, cap. 8) spune că în primul război dat între Traian și Decebal (101) i s-a adus lui Traian, când a ajuns în tabăra Dacilor, o ciupercă mare, pe care era scris cu litere latine sfatul ca Traian să se întoarcă înapoi și să facă pace (N. Iorga, *Istoria Românilor*, I, 1960, p. 302). Fără îndoială că pe ciupercă i s-a scris în limba dacică. Dacă i s-ar fi scris în limba latină, autorul ar fi specificat. În dialogurile daco-romane, Dacii își foloseau limba lor, fapt obișnuit care nu mai atrăgea atenția nimănui. Aici însă, fiind vorba numai de literele latine ca fapt deosebit, autorului i s-a părut interesant și l-a consemnat.

Ostatecii daci aduși de Traian la Roma au vorbit cu senatorii romani fără interpreți, cum sunt arătați pe columna lui Traian. Așadar dialogul dintre reprezentanții celor două popoare se făcea într-o limbă comună. La lupta dintre generalul roman Cresus cu regele Goților Dapyx (28 î.e.n.) un trădător chemă pe Cresus de pe ziduri și intră în înțelegere cu el, în vederea predării cetății. Dapyx, anticipând gestul lui Decebal, se sinucide. Vasile Pârvan în *Getica*, p. 87-88, e de părere că acest trădător get s-a înțeles cu Cresus

în limba greacă. E o simplă presupunere, scrie N. Portocală, în *Din preistoria Daciei și a vechilor civilizații*. De ce să fi vorbit Getul cu Latinul în grecește, limbă pe care, poate, nici unul n-o cunoștea, când ei se puteau înțelege, fără greutate, în latina vulgară sau în getică, două limbi fără deosebiri esențiale între ele.

Generalul roman Drusus, în războiul contra Germanilor (9 e.n.) a fost cel dintâi comandant roman care a navigat în Marea Nordului și a făcut fortificații peste Rin. «A măcelărit pe dușmani și i-a împins până în adâncul pustiu și n-ar fi încetat să-i urmărească, dacă nu i-ar fi apărut în față fantoma unei femei barbare, cu o talie mult mai mare ca (a) unui om și care *i-ar fi spus în limba latină...* (s.n.) să nu meargă mai departe cu războiul» (Suetonius, *Doisprezece cesari*, 1958, p. 199). Mai întâi o precizare: aici nu e vorba de o fantomă, căci n-avem de a face cu tragediile shakespeariene. Generalului Drusus, călit în războaie, i-a apărut în față o femeie în carne și oase. Istoricul Suetonius scrie «fantomă» ca să arate că era o namilă de femeie, de altfel cum el însuși relevă mai departe, care avea «o talie mult mai mare ca)a unui om». Această femeie «barbară», pe unde nici un picior de Roman nu mai pătrunsesse, care i-a vorbit în «limba latină» nu putea să fie decât o femeie dacă, și i-a vorbit lui Drusus în limba ei dacică, singura limbă pe care o cunoștea, și generalul o înțelegea, spre uimirea lui, fiind aproape la fel cu latina lui rustică. Se știe că Dacii se întindeau cu mult în afara hotărelor României de astăzi. Acest izvor despre asemănarea limbii Dacilor cu a Romanilor e atât de puternic și revelatoriu, încât nu mai poate fi pus la îndoială și nici nu mai poate fi discutat.

Inscripțiile

S-a făcut mult caz de «romanizare» și de miile de inscripții, referitoare la Romani, găsite pe teritoriul nostru, scrise în limba latină. Dacii care intraseră în pătura conducătoare romană, învățând scrisul, scriau tot în limba oficială, limba Romei. În epoca romană puțini erau cei în stare să ridice monumente sau pietre mortuare cu inscripții. Numai Grecii și Romanii de la orașe și cei bogăți aveau acest obicei. În schimb, populația, mai cu seamă din lumea satelor, a rămas anonimă, fiind prea puțin documentată de inscripții și alte scrieri.

Dacii care voiau să aibă o situație mai bună, ca să intre în viața publică, erau dezavantajați de numele dac. Adoptând nume romane, erau favorizați. De aceea, Dacii cu numele romane nu pot fi identificați în inscripții. Astfel, inscripțiile nu trebuie atribuite numai Romanilor.

În rândurile populației din mediul rural - imensa majoritate - prea puțin și rareori a pătruns cultura și civilizația romană în forme superioare. Sunt regiuni întregi unde niciodată n-a pătruns măcar o licărire a culturii romane, după cum nici picior de Roman n-a pătruns. O singură răspândire mai largă a culturii romane în mediul rural o constituie ceramica, fără a se pierde pecetea

tradiției geto-dace în formele, culoarea și ornamentarea vaselor. Ceramica e răspândită, fiind pentru uzul casnic de strictă necesitate. Monedele, de asemenea, au o largă răspândire ca factori de schimb comercial. Or, aceste urme materiale nu trebuie să ne ducă la grava eroare în a susține «romanizarea» sau deznaționalizarea Dacilor.

Vasile Pârvan afirmă că «noi Români de azi suntem nu numai urmași Romanilor din Dacia, ci, în aceeași vreme, urmași și ca sânge și ca suflet, ai întregii împărății romane de răsărit» (Vasile Pârvan, *Inceputurile vieții romane la gurile Dunării*).

Socotim, dimpotrivă, că noi suntem urmași ai Dacilor «și ca sânge și ca suflet» și ca limbă. Ne dovedesc toate acestea firea și înfățișarea Românilor, aidoma celor de pe columna lui Traian și de pe mormântul de la Adamclisi, folclorul, arta populară, uneltele casnice, ceramica, arhitectura, tehnica populară, etnografia întregă, toponimia mare și mai cu seamă cea mărunță, onomastica, conștiința dacică păstrată în popor, instinctul național și simțul intuiției.

În sprijinul «romanizării», Pârvan invocă printre altele și cazul așa-ziselor «valuri» din vechea Românie, atribuite Romanilor și în special lui Aelius Cotus și Plautius Aelianus, pe la jumătatea secolului întâi e.n. Mai întâi să se țină seama că soldații din orice garnizoană aveau o zonă a lor limitată. Asupra valurilor sunt încă ipoteze. Dar să admitem și acest lucru, cătoate valurile erau romane. Cu ce au influențat acestea romanizarea Dacilor, chiar dacă de-a lungul lor vor fi stat ca strajă soldații romani, cot la cot, așa cum au stat Francezii în al doilea război mondial la linia Maginot și Germanii la linia Siegfried, și atâtea alte linii «inexpugnabile». Acești soldați au fost supuși unei dacizări inevitabile, mai mult sau mai puțin.

Stolnicul Constantin Cantacuzino, în cartea sa, dă câteva citate din cartea lui Lorenz Toppeltin sau din Mediaș, *Origines et occasus Transsylvanorum*, tipărită la Lyon în 1667, în care scria că limba Galilor, a Spaniolilor și Italienilor s-au amestecat și cu cuvinte romane și «stric'andu-și» limba au r;amas așa cum sunt acum. «Iară Dachii prea veche a lor limbă osebită având, cum o lăsară și cum o lepădară așa de tot, și luară a Romanilor, acesta nici să poate socoti nici crede» (Stolnicul Constantin Cantacuzino, *op. cit.*, p. 51).

L. Toppeltin, obiectiv fiind și dezinteresat, a văzut clar și a spus adevărul, reproduș și de învățatul istoric Constantin Cantacuzino. Tot după Toppeltin, Cantacuzino scrie, în privința numelui etnic, că a te numi Român, (rumân), adică roman, nu însemnează că te tragi din Romani, pentru că și Grecii s-au numit Romei (Romeos la singular, adică Roman) «și mare osebite iaste între Grec și între Roman. Ci numai și ei fiind supuși mai pe urmă (146 î.e.n.) Romanilor, Romani vrea și ei să se chiiame». Însă între Daci și Romani nu era «mare osebite», fiind înrudiți prin limbă.

Intinsa și puternica seminție tracică «viețuia pe locurile de mai târziu ale lui Burebista și Decebal, poate încă din vremurile cu mult înainte de cuno-

așterea și lucrarea metalelor. Astfel, tragedia sculptată de maestru pe coloana trimisă de la Roma, a războaielor dintre Romani și Daci, este nu începutul, ci numai sfârșitul simbolic al acestei îndelungi viețuiri, care ea este adevăratul început al vieții și istoriei noastre, ca popor legat de acest pământ, cu tot ce se odihnește și s-a topit în brazda lui, cu tot ce curge și svâcnește în sângele nostru într-o măsură poate încă din vremea pietrei cioplite și a peșterilor și până în zilele noastre.» (Ion Andrieșescu, *Intre Traian și romanitate*, în rev. Arhivele Olteniei, nr. 34, p. 409).

Camille Jullien, cunoscutul istoric francez, spune: «Iată refăcută pentru noi, de la Carpați la Dunăre, această Românie dacică, care a fost unul dintre statele cele mai glorioase și mai sănătoase ale fostei Europe, un întreg trecut de unitate pe care ochii noștri l-au văzut renăscând în lumina prezentului».

Intr-o convorbire personală, iată ce spune Camille Jullien lui Ion Andrieșescu: «*Quel beau champ de découvertes vous avez dans l'antique Dacie, et quel merveilleux peuple que celui de Burebista. Car je suis pour Burebista, et non pour Trajan*» (s.n.).

Burebista a cucerit atâtea orașe pontice și Histria. De altfel, activitatea politică și militară dusă de Burebista în Balcani era îndreptată contra Romanilor. El urmărea și o expansiune teritorială de largire a bazei economice, împiedicând înaintarea romană la Dunărea de jos. Și după moartea lui (41 î.e.n.) Dacii au dus aceeași politică de dușmănie și ură contra Romanilor, accentuându-se pe timpul lui Decebal. După cucerirea și alipirea Daciei la imperiul roman, în mod firesc ura și lupta pentru independență au crescut în toate clasele sociale ale Daciei până la părăsirea ei de către Romani în frunte cu împăratul Aurelian.

Savantul român de renume mondial, Emil Racoviță, pornind de la importanța studiului etnografiei românești comparate, ajunge la aceste încheieri: «Gloata poporului nostru s-a încheșat de milenare, cam pe toată suprafața astăzi românească. Nu exista încă nici Latin, nici Roman, pe când acest popor își avea alcătuită firea lui proprie și gospodăria lui particulară, adică acele însușiri și industrii care și azi îl disting de celelalte neamuri. Obștea poporului nostru nu e formată din coloniștii recentii bimilenari, ci din vechi băștinași a căror origine trebuie căutată poate printre oamenii pietrei șlefuite și desigur printre cei ai bronzului. Ce este adevărat pentru civilizația populară specifică concretă, este adevărat și pentru datini. S-ar putea ca noi Românii să fi împrumutat unele obiceiuri de la Romani, dar demonstrația sigură a acestei ipoteze nu cred să fie încă făcută pentru vreunul, cele mai multe datini însă le-am dobândit fără îndoială din vremi când nu erau încă Romanii» (Valeriu Bologa, *Emil Racoviță, un mare explorator și biolog român*, București, 1954, p.67). Toate aceste adevăruri le-a spus savantul biolog Emil Racoviță «nespecialist» sau «diletant» în istorie, cum s-ar fi exprimat unii arheologi și filologi, cu noi orizonturi și viziuni, despiciând milenii în lumina clară a adevărului.

Dacii în era noastră

După retragerea împăratului Aurelian din Dacia (271-275), numele de Get, Dac, Trac s-a întâlnit și în secolele următoare. În anul 492, în oastea împăratului Anastasie găsim: «Sciți, Goți și Bessie (daci)»; la anul 502, în lupta contra Perșilor de asemenea sunt: «Goți și Bessi și alte popoare ale Tracilor», scrie Iorga în *Istoria Românilor*, vol. II, 1936, p. 221. În secolul al VI-lea e cunoscută mânăstirea Bessilor la Ierusalim. Din mărturiile aduse ei apar ca existând în acea mânăstire a lor, în care întrebuițează «limba Bessilor». N. Iorga se întreabă: «Putem admite la o dată așa de târzie Traci păstrând caracterul și vorbind limba lor? Evident, nu poate fi nici o îndoială că erau Traci care își vorbeau limba lor, așa cum o vorbeau neîntrerupt în toată aria tracică din nordul și sudul Dunării. La cronicarii bizantini îi întâlnim de aici încolo cu nume de Vlahi, despre care Kekaumenos spune că «aceștia sunt cei ziși Daci și Bessi».

Justinian în *Novele* (XXVI) laudă și vorbește cu mândrie despre Traci, din rândul cărora el însuși făcea parte. Dacă Tracii ar fi pierit și odată cu ei limba, acest mare împărat n-ar fi avut nici un motiv să-i laude. Un popor care și-a pierdut limba nu poate să atragă decât disprețul asupra sa.

Cronicarul bizantin Kinamos, vorbind despre expediția împăratului Manuel Comnenul din 1166 contra Ungurilor, vorbește și de o «mare mulțime de Vlahi care se zice că sunt coloniștii Italilor de odinioară» (C.C. Giurescu, *Istoria Românilor*, I, 1942, p. 333).

Pe această informație a lui Kinamos despre originea Vlahilor, în care el însuși spune că «se zice că sunt coloniștii Italilor», deci ceva nesigur, nu se poate pune nici un temei. Mai întâi că coloniștii, inferiori numeric poporului gazdă, nu pot da naștere unui alt popor. Ei se asimilează cu poporul în mijlocul căruia trăiesc. Se asimilează cu mult mai ușor dacă între ei și băștinași există afinități rasiale, înrudiri de limbă etc. Exemplul îl avem, cum am mai menționat, cu Ungurii și Sașii din Transilvania. În acest sens, ca exemplu, pot fi luați și țigani ce trăiau la noi de peste șapte sute de ani, împrăștiați în toată țara în grupuri mai mici sau mai mari. Cu toate acestea ei și-au păstrat limba, obiceiurile și portul. Dacii ne-au transmis plugăritul și păstoritul, portul, obiceiurile, arhitectura etc. etc. numai limba însă nu. Fenomenal miracol]

Schölzer în «*Russische Annalen*», după cronică medievală rusească, zisă a lui Nestor, despre Români scrie: «Acești Valachi nu sunt nici Romani, nici Bulgari, nici Wälsche (pe care îi identifică cu Italienii), ci Vlachi urmași ai mării și străvechei seminții de popoare a Thracilor, Dacilor și Geților, care și acum își au limba lor proprie și, cu toate asupririle, locuiesc în Vlachia, Moldova, Transilvania și Ungaria în număr de milioane (Gh. Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei Românilor*, vol. III, *Cronica lui Nestor*, p. 25). Schölzer relatează evenimentele obiectiv/cu clarviziune. Filologii noștri n-au bănuț «măcar influența limbii Dacilor asupra formării graiului nostru» - cum se exprimă Gh. Popa-Lisseanu. Dacă nici măcar influența n-au bănuț-o, cum puteau să admită maternitatea ei.

(va urma)

Patria

Ești muza mea de inspirații
Ești floarea atâtor generații
Ești visul cel mai fericit
Ești pulsul meu nepotolit.

Ești Soarele ce mă-ncălzește
Ești raza ce mă luminează
Ești graiul ce mă-nnobilează.

Ești apa ce mă răcorește
Ești umbra care mă umbrește
Ești hrana sufletului meu
Ești focul sacru nestins mereu.

Ești aerul ce-mi dă viața
Ești mierea care-mi dă dulceața
Ești ochii care mă conduc
Ești somnul dulce când mă culc.

Ești primăvara însorită
Ești floarea cea mai înflorită
Ești vara cu holdele bogate
Ești simbol viu de libertate.

Ești viața fără de sfârșit
Ești brațul meu nebiruit
Ești vulturul ce zboară-n aer
Ești muza mea ce n-are vaier.

Ești gândul meu ce are glas
Ești truda mea fără popas
Ești cugetul ce mă-îmbie
Ești sursa mea de veselie.

Ești ceea ce nici n-am crezut
Ești steaua care n-a căzut
Ești valul mării învolburate
Ești dorul meu de mai departe.

Ești stânca mea de neclintit
Ești largul meu nemărginit
Ești muntele de sulf curat
Ești bobul ce l-am semănat.

Ești mama care-și cruța vatra
Ești neuitata de la Tatra
Ești jertfa dela Mărășești
Ești scutul care ocrotești.

Ești amintirea de la Oarba
Ești actul ce s-a scris la Alba
Ești mama marelui Ștefan
Ești strănepoata lui Traian.

Ești fiica lui Mihai Voievodul
Ești leagănul a tot norodul
Ești legea ce-a făcut-o Cuza
Ești zidul Sarmei Segetusa,

Ești cronica lui Cantemir
Ești sufletul lui Vladimir
Ești glasul marelui Bălcescu
Ești versul scris de Eminescu.

Ești câte nu le pot cuprinde
Ești dorul care mă aprinde
Ești visul nostru de milenii
Ești leagănul atâtor genii,

Ești țara dintre țări aleasă
Ești mândră ca și o mireasă
Ești fără de asemănare
Ești scara car'ne urci spre soare.

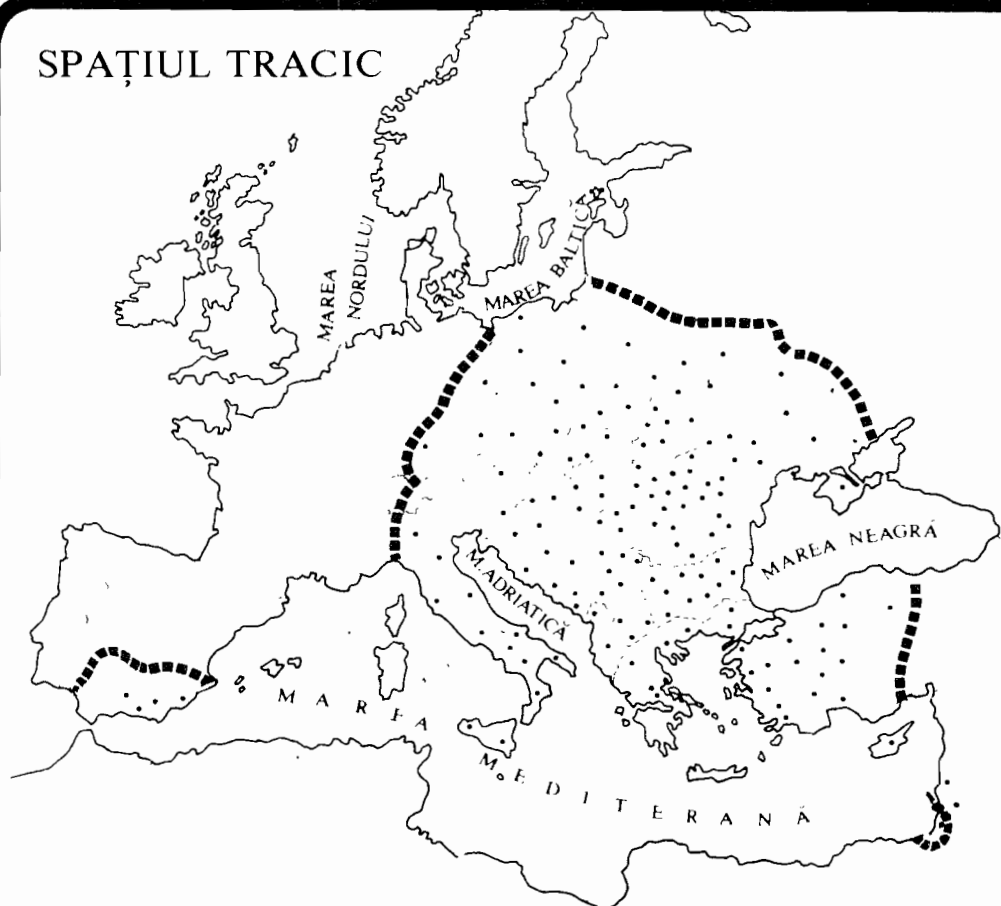
Ești țara mea adevărată
Ești de poeți veșnic cântată
Ești România mea iubită
Ești și rămâi pururi slăvită.

Ești așezată în Balcani
Ești de peste două mii de ani
Ești și vei fi mereu
Ești un izvor de minereu.

Ai fost bogată și vestită
Ai fost stăpâna neclintită
Vei fi ceea ce eu am scris
Vei fi al nostru paradis.

Constantin Vulcan

SPAȚIUL TRACIC

Tracii sunt neamul cel mai numeros și mai răspândit din lume, după cel al Indienilor (Herodot)

<i>D.C. Samsaris: Migrația tracă în Macedonia</i>	1
<i>I. Coja: Daci sau Romani?</i>	4
<i>V. Cărăbiș: Despre «pierderea» limbii Dacilor</i>	10
<i>C. Vulcan: Patria</i>	15

NOI TRACII
Redactia: Via Larga 11, Milano

Direttore responsabile: Sabino d'Acunto
Direz. Foro Traiano 1/A Roma - Reg. Trib. Roma n. 17282 del 31.5.78
Rivista mensile - Spedizione in abbonamento postale gruppo terzo (70%)